Володимир ШЕВЧЕНКО,
доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
професор кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології
імені Миколи Ярмаченка
факультету спеціальної освіти та соціальної політики,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
(м.Київ, Україна)

ІННОВАЦІЙНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується глибокими трансформаційними процесами, зумовленими глобалізацією, цифровізацією суспільства, зміною освітніх запитів, соціокультурними викликами та необхідністю забезпечення конкурентоспроможності особистості в умовах динамічного світу. За таких обставин особливої актуальності набуває переосмислення теоретико-методологічних засад педагогіки та пошук інноваційних підходів до організації освітнього середовища, здатного забезпечити не лише якісну підготовку здобувачів освіти, а й їх цілісний особистісний розвиток, формування компетентностей XXI століття, соціальної відповідальності та готовності до безперервного навчання [1, с. 143].

Теоретико-методологічні засади сучасної педагогіки ґрунтуються на переході від традиційної репродуктивної моделі навчання до гуманістичної, компетентнісної та особистісно орієнтованої парадигми. У центрі сучасного освітнього процесу перебуває здобувач освіти як активний суб'єкт пізнання, саморозвитку та соціальної взаємодії. Така трансформація зумовлює зміну ролі педагога: від транслятора знань до фасилітатора, наставника, модератора освітнього процесу та партнера у навчанні.

Одним із базових методологічних орієнтирів сучасної педагогіки є системний підхід, який дозволяє розглядати освітній процес як цілісну багаторівневу систему взаємопов'язаних компонентів: цілей, змісту, форм, методів, суб'єктів та результатів навчання. У межах цього підходу освітнє середовище постає не як сукупність окремих умов, а як інтегрований простір розвитку особистості, у якому взаємодіють матеріальні, соціально-психологічні, інформаційні та культурні чинники. Важливе значення має особистісно орієнтований підхід, який передбачає врахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти, їхніх потреб, здібностей, інтересів, життєвого досвіду та освітніх запитів. Реалізація цього підходу сприяє створенню умов для розвитку суб'єктності, автономії, рефлексії, внутрішньої мотивації та усвідомленого ставлення до навчання. Освітнє середовище у такому контексті має забезпечувати можливість індивідуального вибору, самовираження, творчої реалізації та побудови власної освітньої траєкторії [2, с. 444].

Суттєву роль у модернізації освіти відіграє компетентнісний підхід, спрямований на формування не лише предметних знань, а й здатності застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях. Сучасна освіта орієнтується на розвиток критичного мислення, комунікативних умінь, цифрової грамотності, креативності, емоційного інтелекту, навичок командної взаємодії та вирішення комплексних проблем. У цьому контексті освітнє середовище повинно виступати простором активного набуття досвіду, дослідницької діяльності, співпраці та практичного застосування знань.

Інноваційний розвиток освітнього середовища передбачає активне впровадження нових педагогічних технологій, цифрових інструментів та організаційних моделей навчання. Одним із провідних напрямів є цифровізація освіти, яка суттєво змінює структуру та динаміку освітнього процесу. Використання цифрових платформ, інтерактивних ресурсів, систем дистанційного навчання, штучного інтелекту, електронних освітніх матеріалів та мультимедійних технологій розширює доступ до знань, забезпечує

гнучкість навчання та персоналізацію освітнього маршруту [3, с. 256].

Водночас цифровізація ставить перед системою освіти нові виклики, пов'язані з необхідністю формування цифрової компетентності учасників освітнього процесу, забезпечення кібербезпеки, інформаційної гігієни та критичного ставлення до інформаційних потоків. Таким чином, інноваційне освітнє середовище повинно не лише використовувати цифрові ресурси, а й формувати культуру відповідального та усвідомленого користування ними. Особливого значення набуває впровадження інтерактивних педагогічних технологій, що передбачають активну участь здобувачів освіти у навчальному процесі. До таких технологій належать проєктне навчання, кейс-метод, проблемно-орієнтоване навчання, змішане навчання, гейміфікація, flipped classroom, кооперативне навчання та дизайн-мислення. Використання цих підходів сприяє розвитку самостійності, ініціативності, творчого мислення та навичок співпраці [4, с. 185].

Інноваційні підходи до організації освітнього середовища нерозривно пов'язані з концепцією безпечного та психологічно комфортного освітнього простору. Сучасний заклад освіти має бути середовищем, що забезпечує не лише академічний розвиток, а й психологічне благополуччя, емоційну підтримку, культуру взаємоповаги та недискримінації. Формування позитивного соціально-психологічного клімату, профілактика булінгу, підтримка ментального здоров'я та розвиток соціально-емоційних навичок стають важливими складовими освітньої політики. Окремим напрямом розвитку освітнього середовища є інклюзивність та універсальний дизайн у навчанні. Сучасна освіта орієнтована на створення умов доступності для всіх здобувачів незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, потреб чи можливостей. Інклюзивне освітнє середовище передбачає адаптацію змісту, методів, форм організації навчання, використання диференційованих стратегій викладання та підтримку різноманіття [1, с. 143].

Не менш важливим аспектом є розвиток партнерської педагогіки, яка ґрунтується на взаємодії між педагогами,

здобувачами освіти, батьками та громадою. Освітнє середовище нового типу передбачає відкритість, співпрацю, спільне прийняття рішень та залучення всіх учасників освітнього процесу до формування освітньої політики закладу. Перспективи подальшого розвитку освітнього середовища пов'язані з посиленням міждисциплінарності, персоналізації навчання, використанням data-driven approaches, розвитком STEM та STEAM-освіти, формуванням глобальної громадянськості та екологічної свідомості. Усе це вимагає постійного оновлення теоретико-методологічних засад педагогіки, гнучкості освітніх систем та готовності до впровадження інновацій [2, с. 444].

Таким чином, модернізація сучасної системи освіти зумовлює необхідність переосмислення освітнього середовища як багатовимірного простору розвитку особистості, що інтегрує педагогічні, психологічні, соціальні, цифрові та культурні ресурси. Теоретико-методологічні засади сучасної педагогіки та інноваційні підходи до організації освітнього середовища виступають фундаментом підвищення якості освіти, забезпечення її доступності, адаптивності та відповідності актуальним суспільним запитам. Саме інноваційне освітнє середовище є передумовою формування особистості, здатної до критичного мислення, самореалізації, відповідальної участі у суспільному житті та безперервного професійного й особистісного розвитку.

Список використаних джерел

1. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти: монографія. Тернопіль. ЗУНУ. 2022. 143 с.

2. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія. Суми. Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2020. 444 с.

3. Інноваційна діяльність в освіті: теорія, методологія і практика формування професійних компетентностей: спільна монографія, наукове видання. С.І. Барда, Н.М. Деньга, В.О. Крамаренко, Л.П. Московець, В.П. Черненко, Г.О. Шкляєва, Т.В. Яценко. Комунальний заклад вищої освіти «Кременчуцька

гуманітарно-технологічна академія». Горішні Плавні. ПП Олексієнко В.В. 2025. 256 с.

4. Трансформаційні процеси у суспільній та соціокультурній сферах України: монографія. О.М. Анісімова, Л.А. Ковальська, Г.П. Лукаш, О.В. Прігунов, О.С. Щербіна, Т.М. Яворська. Вінниця. 2021. 185 с.